

Den nasjonale trosopplæringsplanen, *Gud gir – Vi deler*, gjelder for alle døpte barn og unge i Den norske kirke, også samiske. *Gud gir – vi deler* har en rekke henvisninger til ansvaret for å ivareta samiske perspektiver i trosopplæring. *Plan for samisk trosopplæring* gir hjelp til å innholdsbestemme dette nærmere, den er både et verktøy og et supplerende måldokument.

Dihste nasjovnale jaahkoeøøheptimmiesoejkesje, Gud gir – Vi deler, lea gaajhkide kristeme maanide j̄ih noeride Dennie nørjen gærhkosne, aaj saemien. Gud gir – Vi deler gellie aejkieh vuesehte dan deadtan juktie dejtie saemien perspektijvide jaahkoeøøheptimmesne gorredidh. Soejkesje saemien jaahkoeøøheptæmman viehkehte sisvegem lihkebe moenedh, dahte lea dovne akte dírrege j̄ih akte lissie ulmietjaatsege.

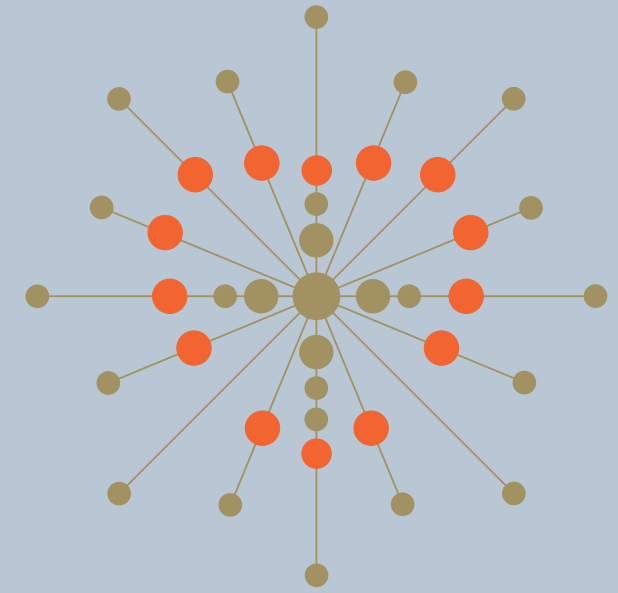
Nasjonalalasi jáhkkohpaduspládna, *Jubmel vaddá – Mij juogadip*, guosská gájka gástaduvvam mánájda ja nuorajda Vuona girkkon, aj sáme mánájda ja nuorajda. *Jubmel vaddá – Mij juogadip* vuoset moatten sajen ávdásvásstádussaj bærrájgáhtset sáme vuojnojt jáhkkohpadusán. Sáme jáhkkohpaduspládna dán ávdásvásstádusá sisanov snivábut tjielggi, dat le sihke vædtsak ja lasse ulmedokumænnta.

Našovnnalaš oskkuoahpahasplána, *Ipmil addá – Mii juogadit*, guosská buot gásttašuvvon mánáide ja nuoraide Norgga girkus, maddái sámi. *Ipmil addá – mii juogadit* plánas leat olu sajiin čujuhan ovddasvástádussii áimmahuššat sámi oaidninbeliid oskkuoahpahasas. Sámi oskkuoahpahasplána addá veahki mearridit dasa sisdoalu, dat lea sihke reaidu ja lassi ulbmildokumenta.

NORGGA GIRKU
VUONA GIRKKO
NÖÖRJEN GÆRHKOE
DEN NORSKE KIRKE
Samisk kirkeråd - Sáme girkkoráde
Saemien gærhkoeraerie - Sámi girkoráddi

STØRST AV ALT
BUOT STUORÁMUS
GÁJKIN STUORÁMUS
GAAJHKESTE STØREMES

PLAN FOR SAMISK TROSOPPLÆRING

NORGGA GIRKU
VUONA GIRKKO
NÖÖRJEN GÆRHKOE
DEN NORSKE KIRKE

Samisk kirkeråd - Sáme girkkoráde
Saemien gærhkoeraerie - Sámi girkoráddi

Plan for samisk trosopplæring
Supplerende plan til Gud gir - Vi deler, Plan for trosopplæring i Den norske kirke

1. opplag

ISBN 987-82-7545-103-1

© Kirkerådet, Den norske kirke 2011

Bestilles fra www.kirken.no/materiell eller epost: materiell@kirken.no

Kan også lastes ned fra
www.kirken.no/storstavalt

Kirkerådet
postboks 799 senttrum
0106 Oslo
Tlf: 23 08 12 00

Tegninger og bilder:

Side 2, 22, 42, 62 – Illustratør: Ellen Sara Reiten Bientie

Side 8, 28, 48, 68 – Foto Berit Frøydis Svineng Johnsen

Side 12, 32, 52, 72 – Foto Karin Mathisen

Side 20, 60, 80 – Tegninger, 1-3 klasse ved Åarjel-Samiej Skuvle

Trykk: Nr1 Trykk Grefslie as, Mysen

PLAN FOR SAMISK TROSOPPLÆRING

Supplerende plan til *Gud gir – Vi deler*, Plan for trosopplæring i Den norske kirke

Samisk trosopplæring har som formål å bidra til en systematisk og sammenhengende trosopplæring som vekker og styrker kristen tro, gir kjennskap til Den treenige Gud, bidrar til livstolkning og livsmestring hos samiske barn og unge på en måte som ivaretar deres samiske tilhørighet og identitet, og utfordrer dem til engasjement og deltakelse i kirke og samfunnsliv. Dette gjelder for alle dømte i alderen 0-18 år, uavhengig av funksjonsevne.

Innhold

Ill.: Ellen Sara Reiten Bientie

Forord	5
1 Generell del	6
1.1 Det mangfoldige Sápmi	6
1.2 Hva kjennetegner kristendom i samisk kontekst	7
2 Innholdsdel	9
2.1 Helhet og tolkninger av overordnede mål	9
2.2 Læringsfokus og særskilte læringsmål	9
3 Prinsipiell del	13
3.1 Forankring i norsk lov og kirkelige planer	13
3.2 Begreper og ordbruk – en inkluderende trosopplæring	13
3.3 Læring – skjer hos barnet, og i rammen av sosiale fellesskap	14
4 Planen i praksis	15
4.1 Kompetanseheving	15
4.2 Erfaringsdeling og kompetansespredning	15
4.3 Samarbeid med hjemmene	16
4.4 Frivillige medarbeidere i kirken	16
5 Lokalt planarbeid	17
5.1 Kontekstuell tenkning	17
5.2 Utvikling av lokal trosopplæringsplan	17
5.3 Bruk av lokal kunnskap og kompetanse	18
5.4 Karlegging	18

Forord

I rammen av trosopplæringsreformen er samisk trosopplæring gitt større rom og utviklingsmuligheter i Den norske kirke. Reformen har gitt en unik mulighet til å fremme en trosopplæring som reflekterer og ivaretar den samiske kristne arv.

Under trosopplæringsreformens forsøksfase (2004-2008), fikk flere menigheter i samiske områder støtte til trosopplæringsprosjekter som vektla det samiske. Dette har gitt rom for videreutvikling av kristen trosformidling i en samisk kontekst. Samisk kirkeråd har også bidratt i dette arbeidet. Evalueringen av de samiske trosopplæringsprosjektene fremhever at språk, identitet og kultur er sentrale aspekter i en helhetlig samisk trosopplæring, og prosjektene har bidratt til ny refleksjon om arbeidsformer og innhold i en samisk trosopplæring. Plan for samisk trosopplæring trekker vekslers på dette.

Den nasjonale trosopplæringsplanen, Gud gir – Vi deler, gjelder for alle dømte barn og unge i Den norske kirke, også samiske. Gud gir – vi deler har en rekke henvisninger til ansvaret for å ivareta samiske perspektiver i trosopplæringen. Plan for samisk trosopplæring gir hjelp til å innholdsbestemme dette nærmere. Slik kan trosopplæringsreformen bli en viktig bidragsyter til

økt kunnskap om landets urfolk for alle dømte barn og unge i Den norske kirke.

Plan for samisk trosopplæring er med andre ord en supplerende plan til Gud gir - Vi deler, og planene skal sees i sammenheng. Den supplerende planen skal brukes i menigheter hvor det er samiske barn og unge, dette for å sikre at det samiske perspektivet ivaretas gjennom de rammebetingelser og innhold som skisseres i denne planen.

Samisk kirkeliv og kirkehistorie er ulik i de forskjellige deler av landet. Ved utarbeidelse av den lokale trosopplæringsplanen må menigheten ta hensyn til samiske forhold i området, og gi rom for lokale tradisjoner og variasjoner.

Målet må være en trosopplæring der den samiske stemmen høres, og blir en naturlig del av Den norske kirke. Samisk trosopplæring må fungere identitetsstyrkende, barn og unge må få en opplevelse av at deres samiske bakgrunn er verdifull. Bevissthet om og trygghet på hvem man er, kan være viktig for trosutøvelsen, og vil ofte gjøre det enklere å leve som en kristen med sin unike bakgrunn innenfor et større fellesskap. Vi slutter oss til Paulus formaninger om at i troen på Kristus er vi alle likestilte, uavhengig av etnisitet, kjønn eller nasjonalitet.

*Her er ikke jøde eller greker, her er ikke slave eller fri, her er ikke mann og kvinne.
Dere er alle én i Kristus Jesus. (Gal 2,28)*

Generell del

1.1 Det mangfoldige Sápmi

Sápmi er betegnelsen på de områder der samene bor, og kommer av ordet sámít, som er samenes egen benevnelse på seg selv. Samene har status som urfolk, og de tradisjonelle leveområdene strekker seg over de nordlige områdene av Norge, Sverige, Finland og Kolahalvøya i Russland. Samisk tilhører

den finsk-ugriske språkgruppen, og de samiske språkgrensene går på tvers av riksgrensene i de nevnte land. Nordsamisk, lulesamisk og sørsamisk utgjør de samiske hovedspråkgruppene i Norge. (se kart nedenfor)

1. Sørsamisk
2. Umesamisk
3. Pitesamisk
4. Lulesamisk
5. Nordsamisk
6. Enaresamisk
7. Skoltesamisk
8. Akkalasamisk
9. Kildinsamisk
10. Tersamisk

Samene anser seg som ett folk på tvers av språklige og nasjonale grenser. Samer bor og lever over hele landet, og er en del av en mangfoldig samisk kultur og tradisjon. Samers samiskspråklige ferdigheter varierer. Til tross for ulik språklig kompetanse er man like fullt samisk. Den

kollektive samiske identiteten er knyttet til felles historie, kultur, språk og tradisjonelt levesett. Det innebærer også kulturelle variasjoner mellom de ulike samiske områdene. Etnisitet kan komme til uttrykk gjennom «synlige» markører, for eksempel i bruk av klær, kunst, flagg, navn, tradisjonsmusikk

og språk. Markørene vil imidlertid ikke alltid avsløre etnisitet, da mange ikke tar disse i bruk i dagliglivet av ulike årsaker.

I dag har mange samer etablert seg i byer og tettsteder utenfor tradisjonelle samiske bosettingsområder, dette gjelder spesielt Oslo. Forholdet mellom antall samer i og utenfor Sápmi vil variere, da for eksempel mange flytter til og fra større byer og tettsteder på grunn av utdannelse eller arbeid.

Samenes kontakt med kristendommen strekker seg langt tilbake i tid. Samisk religiøsitet har både blitt påvirket av den katolske kirken før reformasjonen, og av den ortodokse kirken i Russland. Først i statspietismens tid på 1700-tallet intensiveres misjonen blant den samiske befolkningen, med et press om brudd med tidligere samisk religiøs praksis. Elementer i samisk tro og kultur ble sett på som syndig og som avgudsdyrking. 'Samisk religion' er et begrep som vanligvis betegner den religiøse tradisjonen som ble praktisert før kristendommen overtok som den dominerende religionen i Sápmi. Kristendommen er en del av den samiske religionshistorien, derfor er det vanlig å bruke betegnelsen 'førkristen samisk religion' når en sikter til den samiske religionen før den tok til seg kristne impulser. Samisk religion var en naturreligion basert på en animistisk livstolkning, der både det menneskelige og det ikke-menneskelige var nært knyttet til hverandre ved at alt liv ble betraktet som besjelet. Et slikt religiøst syn er forøvrig å finne blant mange andre urfolk. Samisk religion hadde en sjamanistisk kultusform, der noaiden (sjamanen) fungerte som religiøs leder. Noaidens funksjon var forbundet med helbredelse, og var på mange måter en kunnskapshegemonisk autoritet som kunne hjelpe mennesker i dagliglivet. Noaiden ble sett på som et bindeledd mellom gudsmaktene og mennesket.

Innenfor læstadianismens fremvekst fra midten av 1800-tallet stod samene selv i spissen for kristendomsutøvelsen. De læstadianske forsamlinger var et åndelig samlingssted for mange nord- og lulesamer, der blant annet samisk språk og salmetradisjon ble ivaretatt. I dag er det flere læstadianske retninger i Norge, og disse er fortsatt en viktig kraft og identitetsfaktor i mange nord- og lulesamiske områder. Den læstadianske vekkelsen fikk ikke innpass i det sørsamiske området slik som i det nord- og lulesamiske området. I det sørsamiske området fikk man derimot et visst innslag av baptister, pinsevenner og adventister. Det store flertallet av sørsamer har tilhørt Den norske

kirke. Finnemisjonen, senere Samemisjonen, arrangerte stevner, drev oppsøkende virksomhet og en skole inntil staten overtok driften. Den norske kirke har ikke før på 1990-tallet hatt spesielt fokus på den sørsamiske befolkningen, da ble stillingen prest i sørsamisk området opprettet. Nidaros bispedømmeråd oppnevnte også et utvalg for sørsamisk kirkeliv. Senere har det også blitt opprettet en diakonstilling. De siste tiår har det skjedd store fremskritt i oppbyggingen av sørsamisk kirkeliv og identitet.

Det samiske folk har ikke levd i kulturell isolasjon, men har gjennom tidene hatt kontakt med mennesker med ulik kulturbakgrunn. Der det skjer møter mellom kulturer, finner også endringer sted. Samiske barn og unge tar i dag del i en stadig mer globalisert barne- og ungdomskultur. De står med en fot i en tradisjonell kultur og en fot i en moderne verden. Videre har det samiske samfunn i dag betydelig kontakt med andre urfolkssamfunn i andre land og verdensdeler. Trosopplæringen skulle gi samiske barn og unge hjelp til å tolke og mestre sine liv i møte med dette. Det handler om en tro som tar utfordringene fra vår egen tid på alvor, og som ser forankringen i egen kultur og tradisjon som en ressurs.

1.2 Hva kjennetegner kristendom i samisk kontekst

Det finnes mye kunnskap om religionshistorie, kirkehistorie og kirkeliv i Sápmi, men mye av denne kunnskapen er ikke samlet eller nedtegnet. Samisk åndelighet og tenkemåte inngår ofte i en taus eller uskreven kulturkompetanse. Åndeligheten som er knyttet til naturen har sammenheng med folkets nærhet til naturen. Dette er en kulturell arv som har blitt noe svekket gjennom historien, men som likevel ikke er glemt. Urfolks åndelighet har understreket jordens hellighet, og menneskets tilknytning til den.

Du skal hedre din far og din mor, så får du leve lenge i det landet Herren din Gud gir deg
(2.Mos 20,12)

Mange særpregede skikker og forestillinger har utviklet seg i løpet den tid kirken har vært i Sápmi, og formet samisk kristendomsforståelse slik vi kjenner den i dag.

Samisk kristendomsforståelse viser seg blant annet i de trosuttrykk som knytter seg til

forsamlinger og gudstjenestefellesskap der samer er samlet. Uttrykksformer for troslivet kan være valg av liturgi, musikk og salmer, bruk av ulike former for kultur- og kunstuttrykk, samisk språk, valg av tema, samlingssted og fellesskapsform. Kirkens høytider er viktige for det samiske folk. I tilknytning til høytidene er det ulike tradisjoner i de ulike områdene, i kirken, i hjemmet og innenfor de læstadianske forsamlinger. Videre er dåp, konfirmasjon, vigsel og begravelse viktige

hendelser, noe som også involverer storfamilie og slekt. Samisk kristendomsforståelse kommer til uttrykk og formidles også gjennom opplæring i hjemmene, i samtaler, og i møtet mellom generasjonene.

*For hvor to eller tre er samlet i mitt navn,
der er jeg midt blant dem.
(matt 18,20)*

Foto: Berit Frøydis Svineng Johnsen

2.0 Innholdsdel

2.1 Helhet og tolkninger av overordnede mål

Samisk trosopplæring har som formål å bidra til en systematisk og sammenhengende trosopplæring som vekker og styrker kristen tro, gir kjennskap til Den treenige Gud, bidrar til kristen livstolkning og livsmestring hos samiske barn og unge på en måte som ivaretar deres samiske tilhørighet og identitet, og utfordrer dem til engasjement og deltakelse i kirke og samfunnsliv. Dette gjelder for alle dømte i alderen 0-18 år, uavhengig av funksjonsevne. Planen forutsetter Den norske kirkes læregrunnlag som evangelisk luthersk kirke. Det er et mål at planens innhold skal bidra til å bevare, styrke og fremme kristendommen som trosgrunnlag for samene.

Plan for samisk trosopplæring legger til grunn Gud gir – Vi deler som den overordnede planen for trosopplæringen i Den norske kirke. Den samiske planen er med på å angi retning for lokal planlegging tilpasset stedlige forutsetninger og rom for å formulere mål i tråd med føringene i *Gud gir – Vi deler*. Det forutsettes tilpasning for de enkelte barne- og ungdomsgruppene, og for tilrettelegging ut fra forutsetningene til det enkelte barn eller den enkelte ungdom.

2.2 Læringsfokus og særskilte læringsmål

Den nasjonale planen *Gud gir – Vi deler*, har tre aspekter som til sammen utgjør innholdet i en helhetlig trosopplæring. Disse aspektene er: 1. Livstolkning og livsmestring, 2. Kirkens tro og tradisjon og 3. Kristen tro i praksis (Jf. *Gud gir – Vi deler*, kapittel 3). For å sikre det samiske perspektivet i trosopplæringen, presenterer *Plan for samisk trosopplæring særskilte læringsfokus* for hver av de tre hovedtemaene. Menigheter med samiske barn og unge gis med dette hjelp til å se hva som kan være sentrale temaer for en samisk trosopplæring lokalt.

Plan for samisk trosopplæring er både et verktøy og et supplerende måldokument. I oversikten nedenfor er det ført opp samiskrelaterte læringsfokus knyttet til hvert obligatorisk hovedtema for de tre aspektene i *Gud gir – vi deler*. Punktene som er tilføyd hvert obligatorisk hovedtema, erstatter ikke målsettingene formulert i *Gud gir – Vi deler*, men utfyller disse. Dette er grunnen til at mange sentrale emner i trosopplæringens ikke er reflektert i oversikten nedenfor.

Det understrekes at skjemaet nedenfor ikke gir en uttømmende liste over relevante læringsmål for en samisk trosopplæring. Menighetene bør derfor under utarbeidelsen av lokale planer, se etter muligheter for å ta inn stedege elementer, både med hensyn til alle hovedtemaer, også de som står tomme (Tilgivelse, Faste og forsakelse, og Medarbeiderskap).

LIVSTOLKING OG LIVSMESTRING

Trosopplæringen skal fremme opplevelsen av egenverd og legge til rette for at barn og unge kan se seg selv og tolke sin verden som skapt, elsket og holdt oppe ved Guds kjærlighet.

Livs og troshistorie

- Samiske barn og unges samiske identitet utvikles både i relasjon til det samiske folket med dets historie og kulturtradisjoner, og i møtet med storsamfunnet. Samiske barn og unge trenger å finne et språk for sin egen troshistorie som også integrerer temaer og erfaringer knyttet til dette.

Personlig vekst

- Som allmenndanning bør trosopplæringen bidra til å bli bedre kjent med samisk levesett, verdier og virkelighetsforståelse, slik de kommer til uttrykk i lokalmiljøet og stedege kultur.
- Barn og unge skal stimuleres til å opprettholde bånd til sine gudforeldre for veiledning og hjelp til å vokse i troen, og med dette lære og oppleve fadderskapets ansvar. Dette vil være god læring for en eventuell fadderrolle senere i livet.

De store spørsmålene

- Barn og unge skal bli kjent med samenes tradisjonelle og moderne naturbruk og naturressursutnyttelse som bakgrunn for refleksjon og undring over menneskets plass i Guds skaperverk.

Sentrale dimensjoner ved menneskelivet

- Språk, kulturell tilhørighet og etnisk mangfold er også en sentral dimensjon ved menneskelivet som barn og unge bør arbeide med i lys av den kristne tro.

KIRKENS TRO OG TRADISJON

Gjennom trosopplæringen skal barn og unge lære å kjenne den treenige Gud gjennom Bibelen som Guds ord, trosbekjennelsen, sakramentene og andre sentrale uttrykk for kirkens tro. Barn og unge skal bli kjent med de kristne høytidene og kirken de tilhører.

1. trosartikkel

- Barn og unge skal gjennom arbeid med samiske fortellinger lære om samenes natursyn og virkelighetsforståelse, og knytte disse opp mot bibelfortellinger.
- Barn og unge skal arbeide med forståelsen av Gud som skaper og mennesket som skapt av jord i lys av samiske tradisjoner.

2. trosartikkel

- Barn og unge skal bli kjent med Jesu korsdød og oppstandelse som bakgrunn for korstegnets sentrale plass i samisk kristen tradisjon.
- Barn og unge skal bli kjent med Læstadius' uttrykk «Den himmelske forelder» som metafor på Gud som Skaper og Frelser, og dets plass i forståelsen av forsoningen.

3. trosartikkel

- Barn og unge skal reflektere over Den Hellige Ånds rolle for Guds kirke som flerspråklig og fleretnisk ut fra Apg 2,1-13

Sakramentene

- Barn og unge skal få kjennskap om dåpens og fadderskapets betydning i samiske områder.
- Barn og unge skal bli kjent med evt. stedege tradisjoner knyttet til nattverd.

Fadervår og bønn

- Barn og unge skal lære Fadervår, bordbønn og aftenbønn på sitt eget språk. De skal også lære om stedege bønnetradisjoner, f.eks. om Fadervårs plass, bruken av «I Faderens og Sønnens og Den Hellige Ånds navn», «I Jesu navn» og bruk av korstegnet i ulike livssituasjoner

Bibelen

- Barn og unge skal få kjennskap om bibeloversettelser på nordsamisk, lulesamisk og sørsamisk, og bli kjent med sentrale bibeltekster på eget samisk språk.

Kirkeårets høytider og merkedager

- Barn og unge skal utforske evt. stedege samiske tradisjoner knyttet til kirkeårets høytider, inkludert Maria budskapsdag.

Kirken

- Barn og unge skal utfordres til kritisk refleksjon over kirkens historiske møte med samene på bakgrunn av samisk religions- og kirkehistorie.
- Barn og unge skal lære om de samiske prestene Lars Levi Læstadius og Anders Fjellner.
- Barn og unge skal få kjennskap til de ulike samiske språkgruppene i Den norske kirke, og at det finnes salmer, liturgi og andre kirkelige tekster på sørsamisk, lulesamisk og nordsamisk.
- Barn og unge skal lære om urfolks situasjon i den verdensvide kirke.

KRISTEN TRO I PRAKSIS

Gjennom trosopplæringen skal barn og unge arbeide med hva det vil si å være elsket av Gud, elske seg selv, sin neste og Gud. De skal lære å be, lese Bibelen, feire gudstjeneste og vise nestekjærlighet i praktisk solidaritet. Barn og unge skal få uttrykke seg selv, sin tro og sin skaperevne.

Bønn

- Barn og unge skal få erfaring med å be sentrale bønner i samisk tradisjon.
- Barn og unge skal bli kjent med stedege samiske kristne tradisjoner som knytter seg til ulike former for naturbruk.

Gudstjenestefeiring

- Barn og unge skal lære om samenes gudstjeneste- og forsamlingstradisjoner, og gis mulighet til å delta på arenaer der disse er i bruk.

Bibellesning

- Barn og unge skal lære å ta i bruk Bibelen og kristen litteratur på samisk.

Sang, musikk og kultur

- Barn og unge skal få anledning til å uttrykke seg selv gjennom bruk av samiske salmer, musikk og andre kulturuttrykk.
- Barn og unge skal få mulighet til erfare stedege kirkemusikalske tradisjoner, og dessuten få kjennskap til den kirkemusikalske praksis i samiske områder i dag.
- Barn og unge skal få mulighet til å bruke tradisjonelle arenaer i trosopplæringen.
- Barn og unge skal bruke redskaper og teknikker i praktisk arbeid i sammenheng med trosleveringer og fortellerkunst.
- Barn og unge skal oppmuntres til å praktisere det samiske språk. Både i muntlige og skriftlige sammenhenger bør det legges til rette for å bruke det samiske språk.

Diakoni

- Barn og unge skal delta i solidaritetsarbeid bygd på urfolksrettslige prinsipper.

Misjon og økumenikk

- Den økte bevisstheten om at samer tilhører et globalt urfolksfelleskap bør knyttes til den misjonale dimensjonen i trosopplæringen. Opprettelse av bånd til andre urfolk i den verdensvide kirke gjennom misjonsprosjekter eller vennskapsavtaler danner kontaktflater som vekker engasjement og følelsen av eierskap til det som er kirkens oppdrag.

Etikk

- Barn og unge skal oppmuntres til dialog og kulturutveksling i menighetens trosopplæringstiltak. Formålet er gjensidig respekt og forståelse mellom barn og unge med ulik bakgrunn.

Tilgivelse

Faste og forsakelse

Medarbeiderskap

- Hvordan kan din menighet bidra til kristen livstolkning og livsmestring hos samiske barn og unge på en måte som ivaretar deres samiske tilhørighet og identitet?
- I Læstadiansk tradisjon har Luthers' lille katekisme en viktig stilling i trosopplæringen. Katekismen er spesielt relevant som ressurs knyttet til emnet nevnt under aspektet kristen tro og tradisjon
- Hvordan kan de «samiske» undertemaene fordeles og utdypes gjennom tiltak, på en måte som når alle barn og unge i menigheten?

Foto: Karin Mathisen

3.0 Prinsipiell del

3.1 Forankring i norsk lov og kirkelige planer

Den norske staten er grunnlagt på territoriet til to folk, det norske og det samiske. De betingelser som samene har som urfolk i Norge, er nedfelt i Grunnlovens § 110a. Grunnlovparagrafen bygger på internasjonale urfolkskonvensjoner som Norge har ratifisert. Disse forplikter alle offentlige myndigheter i Norge til å yte aktiv støtte og til å legge til rette for tiltak som har karakter av positiv diskriminering, når de skal gi tilbud og iverksette tiltak som berører det samiske folk. Kirken har sluttet seg til disse prinsippene, og forpliktelsen er tatt på alvor i trosopplæringsreformen. Dette kommer tydelig frem i Den norske kirkes overordnede trosopplæringsplan, *Gud gir - Vi deler*.

Gud gir - Vi deler løfter frem samisk kirkeliv som en del av den tradisjon og det fellesskap som kirken i Norge rommer. Derfor nevnes kunnskap om det samiske folks åndelighet, kirkeliv og tradisjon som et viktig tradisjonsgods som alle dømte bør få del i. (jf. *Gud gir - Vi deler*, Kapittel 2). *Plan for samisk trosopplæring* vil være et ressursdokument for alle menigheter som vil innlemme samiske perspektiv i trosopplæringen.

Føringer i regjeringens samepolitikk har konsekvenser for hvordan kirken organiserer trosopplæring for samer. I *St.meld.nr 28 (2007-2008) Samepolitikken*, pekes det på Den norske kirkes særlige ansvar for samisk kirkeliv. «Et overordnet hensyn i varetakelsen av samisk kirkeliv i Den norske kirke er at det må utvikles i pakt med samisk selvforståelse og samiske tradisjoner» (s 178). *Plan for samisk trosopplæring* skal sikre at nettopp samisk selvforståelse og tradisjoner ivaretas i reformen.

Samelovens språkregler § 1-5 slår fast at samisk

og norsk er likeverdige språk. Pr. 1.januar 2011 utgjør følgende kommuner forvaltningsområdet for samisk språk: Kautokeino, Karasjok, Porsanger, Nesseby, Tana, Kåfjord, Lavangen, Tysfjord og Snåsa. Nord-, lule-, og sørsamiske språkområder er omfattet av bestemmelsene. De ni forvaltningskommunene utgjør bare en mindre del av det tradisjonelle samiske bosettingsområdet. I Norge strekker dette området seg fra Sør-Varanger i Finnmark fylke til Engerdal i Hedmark fylke i sør. Den nasjonale trosopplæringsplanen slår fast at samiske barn og unge har rett til opplæring og materiell på sitt eget språk (jf *Gud gir - Vi deler*, kapittel 8). I tillegg påpekes det at: «Menigheter innenfor forvaltningsområder for samisk språk og kultur har et spesielt ansvar for å legge til rette trosopplæringstilbud for samisk barn og unge» (jf *Gud gir - Vi deler*, Formål og oppbygning). Menighetene anmodes derfor i utviklingen av sine lokale trosopplæringsplaner om å utforme målsettinger som gir samiske barn mulighet til å sikre, ta vare på og utvikle samiske språk og kultur.

3.2 Begreper og ordbruk – en inkluderende trosopplæring

Denne planen forutsetter inkludering som grunnleggende prinsipp i trosopplæringen av samiske barn og unge. Inkludering bygger på likeverdighet og ikke på likhetsidealet. Menneskets rett til å være forskjellig og likevel tilhøre et sosialt, kulturelt og faglig fellesskap, er inkluderingstankens utgangspunkt for å bygge menneskelig fellesskap. Inkludering innebærer derfor noe annet enn integrering og assimilering.

Integrering og assimilering forutsetter at noen står utenfor og skal tas inn i fellesskapet ved å gjøre dem lik flertallet. Dette er ikke inkludering.

En trosopplæring bygd på inkludering forutsetter at alle i utgangspunktet er inne i fellesskapet, og deltar der på likeverdige, om enn forskjellige premisser. Ansvarlige ledere må sørge for at individet opplever seg selv som en del av dette fellesskapet. Dette krever en aktiv ledelse, med kompetanse og innsikt i kulturell, faglig og sosial variasjon mellom mennesker. Dette forutsetter en pedagogisk ledelse bygd på følgende prinsipper:

- likeverdighet mellom deltakere
- fellesskap med rom for mangfold
- medbestemmelse

Disse prinsippene bygger på retten til å være forskjellig innenfor rammene av ett sosialt, kulturelt og faglig fellesskap. Dette skiller seg fra en likhetsideologisk tenkning, som i større grad vektlegger likhet som en forutsetning, og nedtoner forskjeller mellom mennesker. Likhetsideologi skaper grobunn for assimilering eller segregering som er uforenelig med inkluderingsprinsippene slik de er nedfelt i FN's menneskerettigheter.

Inkluderingsprinsippet er ikke bare nødvendig i møtet mellom det samiske og det norske, men også innad i det samiske samfunn. I samiske samfunn står fellesskapet sterkt. I fellesskapet skal alle være likeverdige deltakere uansett funksjonsevne. Under utarbeiding av lokale planer skal det tas høyde for at også barn og unge med behov for tilrettelegging kan inkluderes (jf. *Gud gir – Vi deler*, kapittel 6).

Trosopplæringen skal favne alle døpte og bidra til å skape et fellesskap mellom samene i de fire land hvor de bor. Fellesskapsbygging i et urfolksperspektiv må omfatte overbygninger både hva angår alder, geografi, kulturell tilhørighet og språklig situasjon. Faktorene som her nevnes bidrar til å skape det rike mangfoldet av ressurser og kunnskaper som samene som folk har, ikke minst når det gjelder naturtilpasning og åndelighet. Målet

må være at alle skal oppleve seg inkludert i det trosfellesskap som kirken utgjør, og som trosopplæringen også skal bidra til å skape og opprettholde.

3.3 Læring – skjer hos barnet, og i rammen av sosiale fellesskap

Barn og unge lærer best ved å delta aktivt selv, og ved å være deltakende og aktivt medvirkende. Dette er i henhold til begrepet «barns medvirkning» i Barneloven.

Barns medvirkning innebærer at barn og unge skal trekkes inn i planlegging og gjennomføring av aktiviteter i menigheten som aktivt deltakende og som bidragsytere. De kan vises tillit og gis ansvar gjennom for eksempel gudstjenester, diakonale tjenester og tillitsverv. Dette kan for eksempel gjøres ved samisk-norske gudstjenester, hvor konfirmanter utfører tjenesteoppdrag som en del av konfirmandundervisningen.

Trosopplæringen skal også hjelpe de døpte til å leve som kristne i rammen av et kristent fellesskap. Samisk trosopplæring må derfor legge til rette for sosialiseringarenaer der barn og unge får styrket sin samiske kristne identitet. Dette har et kunnskaps sosiologisk aspekt, fordi kunnskap må deles for å oppleves troverdig. Det bør legges til rette for felles møteplasser der barn og unge sammen kan utgjøre et kristelig fellesskap, i form av konfirmasjonssamlinger, barn og ungdomsleire, samiske kirkedager, urfolksfestivaler etc. Samlinger kan både organiseres på prostinivå, bispedømmenivå og nasjonalt nivå. Dette vil være viktige arenaer der samiske barn og unge fra ulike språklige og geografiske områder kan møtes. Samisk trosopplæring bør i tillegg fokusere på sosialisering i et flergenerasjonsperspektiv, der man legger til rette for samvær og kunnskapsoverføring mellom generasjonene.

4.0 Planen i praksis

4.1 Kompetanseheving

Samisk trosopplæring drives både av medarbeidere i menighetene og av foreldre/foresatte, faddere og slekt i hjem og nærmiljø. Menighetenes og kirkens trosopplæring kan betegnes som en ikke-formell opplæring, og hjemmenes trosopplæring som en uformell trosopplæring. Dette til forskjell fra skoleverkets formelle opplæring, som i dag omfatter religion, livssyn og etikk (RLE).

Samisk trosopplæring har i all hovedsak funnet sted i hjemmene og forsamlingene, og er likeverdig med menighetenes trosopplæring. Det er viktig å tenke trosopplæring i samarbeid med hjemmene og forsamlingene, for å få en sammenhengende og systematisk trosopplæring med lokal forankring

Trosopplæringen som drives i regi av menighetene bør etterstrebe et samarbeid med barnehager, skoler og skolefritidsordninger. I læringsplakaten for Kunnskapsløftet påpekes det at skolen skal legge til rette for at lokalsamfunnet blir involvert i opplæringen på en meningsfylt måte. Dette åpner for at kirken, som nettopp er en viktig del av lokalsamfunnet, kan være en berikelse for skolen. Et slikt samarbeid krever en god faglig forankring i form av systematikk, gode kommunikasjonsformer, og en anerkjennende tilnærming, gjennomført på en konsekvent måte.

Den kompetansen som trosopplæringsmedarbeidere i menighetene har opparbeidet med hensyn til samarbeid med hjem og skole, bør tas vare på og gjøres relevant gjennom for

eksempel skriftliggjøring i ressursbanker (jf. kapittel 4.2). Dette legger til rette for kompetansedeling med flere. Målet om en lokal forankring av trosopplæringen der de nasjonale målsettingene gjøres relevante på lokalt nivå, er en stor faglig utfordring. Kompetanse innenfor flerkulturell pedagogikk og kulturanalyse vil i denne sammenheng være svært relevant.

Samisk trosopplæring bør etterstrebe og knytte til seg formell kompetanse innenfor fagområder som kulturkompetanse, flerspråklighet, samisk språk- og kulturkunnskap og digital læremiddelutvikling på samisk og norsk. Dette gjelder både lokalkirkelig, regionalkirkelig og nasjonalkirkelig nivå.

4.2 Erfaringsdeling og kompetansespredning

Samisk kirkeråd arbeider med å skape arenaer for ressurs- og erfaringsdeling innenfor samisk trosopplæring. Det er et mål å gjøre mest mulig ressursmaterieil tilgjengelig for bruk, derfor vil ideer, skisser, maler etc. gjøres tilgjengelige i ressursbanker slik at menighetene kan ta det i bruk og tilpasse det til lokale forhold. Nettstedet for samisk trosopplæring www.osko.no er et velegnet verktøy for både hjem og menighet.

Det eksisterer allerede en ressursbank, www.kirken.no/storstavalt/prosjekt/, med oversikt over en mengde prosjekter, tiltak og ressurser som ble

– Har vår menighet utviklet ressurser eller har gjort erfaringer som andre kan dra nytte av?

utprøvd under prøveperioden for trosopplæringsreformen. Hamarøy og Sagfjord menighet, Indre Finmark prosti, og Nord Rana menighet gjennomførte prosjekter med særlig fokus på det samiske. Det er mulig å hente inspirasjon og lærdom fra disse prosjektene.

Samisk Kirkeråd arrangerer videre årlige fagkonferanser i samarbeid med Kirkelig utdanningscenter i nord, der ansatte og frivillige trosopplæringsmedarbeidere kan møtes, dele erfaringer og tilegne seg økt kompetanse.

4.3 Samarbeid med hjemmene

Menigheten har, sammen med foreldre/foresatte og faddere, et ansvar for å formidle troens liv og fortellinger. Kirken ønsker å nå bredden av familier, barn og unge. De første årene av barnets liv har foreldre/foresatte den primære kontakten. I denne forbindelsen er det viktig for kirken å skape gode relasjoner til dem, slik at barn og unge tidlig får mulighet til å bli kjent med kirkerommet og gjøre det til sitt eget. Det må etterstrebtes å la både foreldre/foresatte og barn få et naturlig forhold til kirken, slik at de sammen med andre kan utgjøre dens menighet.

Kirken ønsker å bruke ulike måter å samarbeide med foreldre/foresatte, som å gi veiledning og informasjon til foreldre om trosopplæringa. Foreldre/foresatte kjenner sine barn, og har forutsetning for å vite hvordan best tilrettelegge undervisningen. Menighetene er avhengige av den informasjonen foreldrene/foresatte gir for å kunne inkludere alle i menighetens aktiviteter.

– Hvordan kan foreldre/foresatte og faddere gjøres kjent med relevant samisk materiell som kan stimulere til at troen praktiseres og deles hjemme?

4.4 Frivillige medarbeidere i kirken

Kirkens arbeid er avhengig av frivillige medarbeidere. Foreldre/foresatte, faddere og ungdom utgjør en viktig ressurs. Viljen til et slikt engasjement har likevel blitt noe svekket de siste tiårene, og flere og flere aktiviteter er avhengig av at de som arbeider får økonomisk godtgjørelse. Kirken er imidlertid helt avhengig av å videreføre tradisjonen med frivillighet. Oppmuntring, veiledning og støtte til dette arbeidet er viktig, fordi det er menneskene som utgjør en menighet.

I mange samiske områder har det vært en utfordring å skape et eierforhold til kirken blant folket. Historisk har kirken i de samiske områdene vært opplevd som en institusjon som har kommet utenfra, og kirken har vært representert av folk som ikke er av ens egne. Ordparet kristen og same har for mange noe spenningsfylt over seg. Derfor bør man lokalt arbeide for å styrke kirken som en samisk arena. Det handler om å være en åpen folkekirke som verdsetter det samiske og bidrar til å bryte tausheten til den negative historien om kirkas rolle i forhold til kolonisering, misjonering og assimilering. Forsoning er et sentralt begrep i denne sammenhengen, og det finnes allerede prosjekter hvor kirken har engasjert seg og knyttet forsoningsteologien til konkrete prosjekter (jf. *Dialog og livsmestring*, Nord-Salten). Hver enkelt menighet kan finne strategier som bryter tausheten og skaper engasjement, slik at enda flere føler at kirken er raus og inkluderende.

I tredje trosartikkel er troen nært knyttet til nettopp fellesskapet: «Jeg tror på den Hellige Ånd, en hellig allmenn kirke, de helliges samfunn...» Det Åndelige fellesskapet binder mennesker sammen. Derfor må en aldri glemme at det er vi, sammen med vår neste, som utgjør en levende menighet. Der er vi alle skapt i Guds bilde med samme ukrenkelige verdi.

5.0 Lokalt planarbeid

5.1 Kontekstuell tenkning

Den norske kirke har erkjent at kristningen i Sápmi tidligere skjedde i rammen av en assimilering- og koloniseringshistorie, der «kristendom på norsk» dominerte. Menigheter i og utenfor samiske områder er i trosopplæringsreformen tildelt større ansvar og frihet til å tilrettelegge og drive en trosopplæring hvor Kristus tas imot, og der den kulturelle og åndelige tradisjon utgjør vuggen hvor troen kan vokse. Men hva betyr det å tenke kontekstuell, og går kulturell tilpasning på bekostning av formidlingen av evangeliet og kirkelige tradisjoner?

Såkalt kontekstualisering er et eget felt innenfor teologien. Det handler om at kristendommen må utvikles fra et lokalt miljø, slik at lokale skikker, tradisjoner, verdisyn og livstolkning preger kristendommens uttrykksformer. Da urkirken gikk fra å være en jødisk monokulturell gruppe til en bevegelse bestående av mennesker med ulik etnisk, kulturell og religiøs bakgrunn, måtte man ta stilling til spørsmål om forholdet mellom evangeliet og kulturen. Areopagostalen til Paulus er et godt eksempel på hvordan de første kristne i en gresk kontekst også måtte forholde seg til flerkulturelle problemstillinger. Paulus gir i talen både ros og ris til Atenerne. På den ene side berømmes deres søken etter Gud, på den andre siden kritiseres de for en tilbedelse av en konkretisert guddom plassert i et tempel. Areopagostalen viser at vi ut fra kristen

skapelsesteologi kan fastholde at Gud var til stede blant oss, også før misjoneringen tok til i Sápmi.

*Av ett menneske har han skapt alle folkeslag.
Han lot dem bo over hele jorden, og han satte faste tider for dem og bestemte grensene for deres områder. Dette gjorde han for at de skulle søke Gud, om de kanskje kunne lete seg fram og finne ham.
Han er jo ikke langt borte fra en eneste av oss.
(Apg 17,26-27)*

Det samiske samfunnet består av mange ulike samfunnsformer. Det er byer og bygder, der er kyst og innland, det bor samer i syd og i nord, i øst og i vest. Noen bor i såkalte samiske kommuner, og andre bor på steder der det kun er norske institusjoner og norsktalende i styre og ledelse. Trosopplæring for samiske barn og unge bør ta utgangspunkt i det samiske slik dette kommer til uttrykk lokalt, samtidig som mangfoldet i det samiske blir bevisstgjort. Men det handler også om å bruke bilder, illustrasjoner og metaforer fra det samiske språk, kultur, historie og tradisjoner til å oversette de kristne trossannhetene.

5.2 Utvikling av lokal trosopplæringsplan

Planene *Gud gir - Vi deler* og *Plan for samisk trosopplæring* skal sees i sammenheng slik at barn og unge sikres en helhetlig trosopplæring. I

– Hvordan kan samisk kultur være en ressurs i trosopplæringen i din menighet?

menigheter med samiske barn og unge skal det ved utforming av lokal trosopplæringsplan tas hensyn til dette. Menigheter i samiske kjerneområder forventes å oppfylle læringsmålene (jf. tabell i kapittel 2.2) i sine breddetiltak. I menigheter der samiske barn og unge utgjør minoriteten henstilles det om at man etterstreber å oppfylle læringsmålene i breddetiltakene. For mange menigheter vil det være aktuelt å arrangere egne tiltak der de samiske læringsmålene fokuseres. I de menigheter hvor samiske barn og unge utgjør minoriteten, kan det være et alternativ at utvalgte samiske læringsmål innlemmes som undertema i de obligatoriske hovedtemaene som skisseres i *Gud gir - Vi deler*. Dersom det opprettes egne tiltak for samiske eller samiskspråklige barn, er det viktig at disse tiltakene samtidig knyttes mot menighetslivet for øvrig, slik at barna ikke isoleres fra resten av menighetsfellesskapet. Alle barn og unge som tar del i en helhetlig trosopplæring skal føle seg inkludert i det store fellesskap, og oppleve at ens bakgrunn er en berikelse for i fellesskapet.

Slik kroppen er én selv om den har mange lemmer, og alle lemmene utgjør én kropp enda de er mange, slik er det også med Kristus
(1.Kor 12,12)

Det vil foregå lokalt utviklingsarbeid i trosopplæringen også etter at menighetene har utarbeidet og vedtatt sine lokale planer. Menighetene skal revidere sine trosopplæringsplaner med jevne mellomrom for å ivareta nødvendig fornyelse og utvikling. De erfaringer som høstes lokalt vil være en positiv ressurs i dette arbeidet.

5.3 Bruk av lokal kunnskap og kompetanse

Betingelsen for samiskhet og for det å kunne leve som same varierer fra lokalsamfunn til lokalsamfunn og fra menighet til menighet. På landsbasis er det også store forskjeller mellom menighetene når det gjelder kunnskap om samene

som et folk, deres åndsliv, historie og samfunnsforhold i dag. Manglende kompetanse burde likevel ikke være til hinder for at menigheten utvikler et tilbud rettet mot samiske barn og unge. I mange av menighetene der det bor same, finnes det lokal kompetanse og erfaring. Dette representerer ressurser som menigheten kan gjøre seg nytte av i sin trosopplæring for samiske barn og unge. I tillegg til enkeltpersoner, kan det være aktuelt å orientere seg mot sameforeninger, språk- og kultursentre eller samiskrelaterte skole- og barnehagetilbud i nærheten.

De menigheter som ikke finner ressurspersoner eller -miljøer i nærområdet kan for eksempel søke råd hos bispedømmekontorene i bispedømmene med et særskilt ansvar for kirkelig betjening på samisk (Nidaros: sørsamisk, Sør-Hålogaland: lulesamisk, Nord-Hålogaland: nordsamisk), eller hos Samisk Kirkeråd.

Samlingsbasert undervisning bør også vurderes som et alternativ. Et samarbeid mellom menigheter eller på prostnivå, der det arrangeres leir eller samlinger med fokus på trosopplæring for samiske barn og unge. Samlinger i forbindelse med for eksempel konfirmasjonsundervisning må koordineres med hver enkelt deltakers menighet, slik at rammene for konfirmasjonstiden overholdes (jf. *Gud gir - Vi deler*, kapittel 5). En slik løsning kan være aktuelt i mindre samiske miljøer hvor det er få frivillige medarbeidere, få barn og unge, eller områder med spredt samisk bosetting. Samlinger vil kunne skape en møtearena for barn og unge, der det samiske perspektivet ivaretas. Dette vil også være til hjelp for de menigheter som står uten kunnskap og kompetanse innen feltet samisk kirkeliv.

5.4 Kartlegging

Kartlegging av menighet og lokalmiljø vil være et viktig grunnarbeid ved utforming av lokal plan. I områder der den samiske kulturen er levende vil det være naturlig at det samiske også gjenspeiles i den lokale trosopplæringsplanen. Menigheter utenfor

samiske områder bør innhente informasjon om barn og unge med samisk tilknytning (jf. *Gud gir - Vi deler*, kapittel 7), slik at tiltak kan legges inn i planarbeidet som sikrer formålet med *Plan for samisk trosopplæring* (jf. Kapittel 2.1).

I mange tilfeller kan det være en utfordring å kartlegge hvorvidt det er samiske barn og unge i

soknet, særskilt utenfor tradisjonelle samiske bosettingsområder. Det finnes ingen registre hvor en kan hente opplysninger om barn og unge med samisk bakgrunn. Menigheter utfordres til å finne strategier for både kartlegging av medlemmer med samisk bakgrunn, og gode rutiner for at informasjon om dette når ut til interesserte.

Langsiktige strategier:

- kartlegge under dåpssamtalen om foreldre/foresatte har samisk bakgrunn eller samisk tilknytning, og ønsker et tilbud om samisk trosopplæring for sitt barn.
- Ha tilgjengelig skjemaer, både elektroniske og papirutgaver, slik at foreldre/foresatte kan melde interesse for en trosopplæring hvor det samiske perspektivet ivaretas.

Kortsiktige strategier:

- Kontakte samiske foreninger, barnehager, skoler, lag og organisasjoner, både lokale og regionale. Disse kan ha oversikt over familier med samisk bakgrunn.
- Gjennom menighetsblader, hjemmesider og nyhetsbrev er det mulig å gjøre det kjent at menigheten ønsker å synliggjøre det samiske, og at foreldre/foresatte oppfordres til å kontakte menighetskontoret ved ønske om tilbud om samisk trosopplæring.

- Hvilke samiske organisasjoner og /eller institusjoner kan menighetene samarbeide med?
- Hvordan kan menighetene dra nytte av samiske organisasjoners og/eller institusjoners kompetanse?